

Фота Вітара ІВАНЧЫКАВА

НА ХВАЛІ СПЁКІ

(Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.)

Дык вось, метэаралагічныя карты згаданага інстытута, апублікаваныя айчынным тэлеграм-каналам «Надвор'е», сведчаць аб тым, што ў сярэднім тэмпература летам у нашай краіне будзе на 1,5 градуса вышэй за кліматычную норму. Першы восеньскі месяц таксама парадзе цёплым надвор'ем, ён будзе ў сярэднім на 0,5 градуса цяплейшы, чым звычайна.

Што датычыцца ападкаў, то іх летам 2023 года, паводле ацэнак сіноптыкаў, будзе значна менш, чым звычайна, — у чэрвені-ліпені будзе выпадаць на 5—10 міліметраў ападкаў менш, чым у сярэднім у 1991—2020 гадах. Узровень ападкаў вернецца да нормы толькі да верасня — у пачатку восені ў цэнтральных раёнах, паводле прагнозаў, выпадзе нават на 5—10 міліметраў ападкаў больш, чым звычайна.

А што ж нашы эксперты? Яшчэ раз нагадаем, што афіцыйна айчынныя сіноптыкі не рызыкуюць прадказваць надвор'е больш як на тыдзень, таму што вялікая рызыка памыліца.

Іншая справа — выказаць здагадку і пазначыць тэндэнцыі на аснове назіранняў апошніх гадоў, як тое робіць вядомы спецыяліст Дзмітрый Рабаў. Паводле яго інфармацыі, аналізуючы прагнастычную інфармацыю сусветных цэнтраў і інстытутаў, можна меркаваць, што лета ў Беларусі чакаецца вельмі цёплым. Тэмпературны фон прагназуецца на 1—2 градусы вышэйшы за кліматычную норму. Не абыдзеца летні перыяд і без спёкі. Яе прынясуць шырокія гарачыя антыцыклёны. «Чакаецца некалькі хваль спёкі працягласцю больш за адзін тыдзень», — папярэдзіў Дзмітрый Рабаў.

Спецыяліст лічыць, што перыяды пахаладанняў не будуць працяглымі. Сайты

доўгатэрміновых прагнозаў надвор'я абяцаюць у найбліжэйшыя тры тыдні чэрвеня дзённую тэмпературу ад 18 да 25 цяпла. А ў апошні дэкадзе — каля 25 цяпла.

Паводле айчыннай статыстыкі, сярэдняя тэмпература летняга сезона — плюс 18 градусаў. Яна ўзрастае па тэрыторыі краіны з паўночнага захаду на паўднёвы ўсход і змяняецца ў межах ад плюс 16,7 градуса да плюс 19,4 градуса.

Самае халоднае лета было амаль сто гадоў таму — у 1928 годзе, тады сярэдняя тэмпература была плюс 14,6 градусаў. А самае цёплае лета адзначалася ў 2010-м, з сярэдняй тэмпературай плюс 20,6 градуса.

У чэрвені—жніўні ў сярэднім адзначаецца ад 29 да 57 гарачых дзён (дзён з максімальнай тэмпературай паветра плюс 25 градусаў і вышэй). У асобныя гады дзёныя максімумы ўзнікаюць да плюс 35 градусаў і вышэй, што з'яўляецца небяспечнай гідраметэаралагічнай з'явай, распавялі ў Белгідромеце.

Рэкорд чэрвеньскай спякоты быў устаноўлены 23 чэрвеня 2021 года і склаў плюс 37,1 градуса. Рэкорд холаду — мінус 2,3 градуса — быў адзначаны ноччу 1 чэрвеня 2001 года на станцыі «Палеская» і 11 чэрвеня 1982 года ў Оршы.

Ліпень у Беларусі — самы цёплы і дажджлівы месяц лета. Самы гарачы ліпень быў у 2010 годзе (плюс 22,6 градуса), а самы халодны — у далёкім 1979-м (плюс 14,4 градуса).

А абсалютны рэкорд дня спёкі ў Беларусі за ўвесь час назіранняў быў у жніўні. У Гомелі 8 жніўня 2010 года зафіксавалі плюс 38,9 градуса. Самы халодны быў жнівень 1966-га — мінус 3,4 градуса 30 жніўня 1966 года на станцыі «Палеская».

БУДУЧЫЯ РЭКОРДЫ ПЯЦІГОДКІ

А цяпер мы прааналізем новы бюлетэнь Сусветнай метэаралагічнай арганіза-

цыі. Пра што кажуць нам гэтыя лічбы? Верагоднасць таго, што прынамсі ў адзін з гадоў у перыяд з 2023 да 2027 года сярэднегадавая глабальная прыземная тэмпература больш чым на 1,5 градуса перавысіць даіндустрыяльны ўзроўні 1850—1900 гадоў, складае 66 %. Верагоднасць таго, што хоць бы адзін з наступных пяці гадоў і пяцігадовы перыяд у цэлым стануць самымі цёплымі ў гісторыі назіранняў, складае 98 %.

«Гэты даклад не азначае, што мы назаўжды перавысім узровень у 1,5 градуса, названы ў Парыжскім пагадненні, якое датычыцца доўгатэрміновага пацяплення на працягу многіх гадоў. Тым не менш, СМА выказвае трывогу з нагоды таго, што частата часовых перавышэнняў узроўню ў 1,5 градуса будзе нарастаць», — заявіў генеральны сакратар метэаралагічнай арганізацыі прафесар Петэры Таалас.

«У найбліжэйшыя месяцы чакаецца гарачая з'ява Эль-Ніньё, якая ў спалучэнні з антрапагенным змяненнем клімату выведзе глабальныя тэмпературы на невядомую тэрыторыю. Гэта будзе мець далёка ідучы наступствы для здароўя, харчовай бяспекі, кіравання воднымі рэсурсамі і навакольнага асяроддзя. Нам трэба падрыхтавацца», — сказаў Таалас.

Згодна з бюлетэнем па глабальным клімаце на перыяд ад года да дзесяцігоддзя, вядучым цэнтрам СМА па такіх прагнозах, верагоднасць таго, што сярэдні пяцігадовы паказчык перавысіць парог у 1,5 градуса, складае ўсяго 32 %.

Верагоднасць часовага перавышэння адзнакі ў 1,5 градуса пастаянна расце з 2015 года, калі яна была блізка да нуля. У перыяд з 2017 да 2021 года верагоднасць перавышэння складала ўжо 10 %.

У гэтым дакладзе паведамляецца, што сярэдняя глабальная тэмпература паветра ў 2022 годзе была на 1,15 градуса вышэйшая, чым у сярэднім за 1850—1900 гады. Ахаладжальны эффект феномена Ла-Нінья, які кры-

ху запаволіў доўгатэрміновую тэндэнцыю да пацяплення на працягу апошніх трох гадоў, зменшыўся летась, і дадзеная з'ява скончылася ў сакавіку 2023 года.

У найбліжэйшыя месяцы прагназуецца развіццё з'явы Эль-Ніньё, якая павышае сярэднюю глабальную тэмпературу на наступны год пасля яе пачатку, гэта значыць у 2024 годзе. Чакаецца, што да 2027 года сярэдняя глабальная тэмпература паветра ў асобныя гады будзе на 1,1—1,8 градуса вышэйшая за сярэднюю даіндустрыяльную.

Імавернасць таго, што, прынамсі, ў адзін з наступных пяці гадоў будзе пабіты тэмпературны рэкорд, устаноўлены ў 2016 годзе, калі адбылася выключна моцная з'ява Эль-Ніньё, складае 98 %, паведамляюць эксперты метэаралагічнай арганізацыі.

АДХІЛЕННЕ АД НОРМЫ

Сіноптыкі нашай суседкі прагназуюць, што будучае лета ў Расіі можа стаць самым гарачым за апошнія 150 гадоў. Кліматалагі гэтай краіны заяўляюць, што змены клімату выклікаюць у першую чаргу дзейнасцю чалавека, і ён жа ў стане знізіць іх тэмпл.

«Тэмпературная аномалія — рэч адносная. На поўначы Расіі 28 градусаў — ужо аномалія, а ў Краснадары такой будзе, напэўна, тэмпература плюс 40 градусаў. Прычым чым далей на поўнач, тым адхіленне ад тэмпературнай нормы істотнейшае. Растлумачыць гэта можна асаблівасцю цыркуляцыі атмасферы ў эпоху глабальнага пацяплення. Уварванне паветраных мас часцей адбываецца ў мерыдыянальным кірунку. Гэта значыць халоднае паветра ідзе з поўначы або гарачае паветра ідзе з поўдня», — адзначае эксперт.

Хвалі спёкі ж, па словах кліматалага, фіксуюцца, калі аномальна высокая тэмпература трымаецца пяці і больш дзён. Такія сітуацыі небяспечныя для здароўя чалавека, яны павялічваюць рызыку сардэчна-сасудзістых ускладненняў і смяротных зыходаў. Таму трэба старацца пазбягаць працяг-

лага ўздзеяння спякоты, выкарыстоўваць кандыцыянеры і па магчымасці з'язджаць з мегаполісаў у больш прахалодныя месцы.

«Мы павінны быць гатовыя да таго, што частата небяспечных з'яў, у тым ліку хваль спёкі, вырасце разы ў тры. Але будзем спадзявацца, што не ў дзесяць. Таму што сусветная супольнасць — усе краіны: і Расія, і Кітай, і ЗША — заявіла пра намер дасягнуць вугляроднай нейтральнасці да канца стагоддзя, у 2060—2070-я гады. Гэта значыць зменшыць выкіды, а тыя, што засталіся, кампенсаваць за кошт паглынання лясамі», — заявіў кліматалаг.

Спецыялісты мяркуюць, што частата небяспечных метэаралагічных з'яў узрасце ўдвая да сярэдзіны стагоддзя. Хвалі спёкі будуць большыя і мацнейшыя, ападкаў будзе менш, чым звычайна. Калі пэўная колькасць ападкаў выпадала за дзве гадзіны, то цяпер — за 20 хвілін, а снегападаў стане мала, але яны будуць вельмі моцнымі.

«Лячэнне праблем клімату — беражлівае стаўленне да рэсурсаў: да вады, да электрэнергіі, да прадуктаў харчавання, — адзначае эксперт. — Гэта вельмі правільны шлях, ён вядзе да зніжэння выкідаў парніковых газаў. Тут палягае галоўны фактар, якім чалавек уплывае на клімат».

ПРАБЛЕМА ВЯЛІКАГА ГОРАДА

Анамальная спякота вельмі цяжка пераносіцца ў мегаполісах. Як лічаць расійскія эксперты, самае небяспечнае — яе наступствы. Вядома, што гарачыня ўплывае на здароўе людзей. Прычым не маладых і здаровых, а, як правіла, пажылых або тых, якія маюць сардэчна-сасудзістыя захворванні. Наогул само паняцце «хваля спякоты» — шмат у чым медыцынскае. Галоўная геафізічная абсерваторыя ў Пецярбургу лічыць хвалі спёкі, калі максімальная тэмпература днём перавышае нейкае значэнне на працягу пяці і больш дзён. Таму што да гэтага наш арганізм трымаецца, а пасля пачынае ламацца. На жаль, колькасць смяротных

зыходаў большае нават не падчас хвалі спякоты, а калі яна ўжо скончылася.

Мегаполіс — гэта, вядома, чорны распалены асфальт. Калі ў прыгарадах ці дзесьці ў дачнай мясцовасці тэмпература 30 градусаў, то ў цэнтры мегаполіса будзе мінімум 35 градусаў. Зразумела, што там людзям значна цяжэй.

Пацяпленне ўплывае і на інфекцыйныя захворванні — іх пераносчыкі выдатна сябе адчуваюць пры больш цёплым тэмпературах. У прыродзе могуць быць і паводкі, і засухі, і лясныя пажары, і праблемы для інфраструктуры на вечнай мерзлаце. Якая, на жаль, растае, кожнае лета ўсё глыбей.

ЛЕДНІКОВЫ ПЕРЫЯД БУДЗЕ, АЛЕ НЯХУТКА

Натуральныя змены клімату заўсёды былі, ёсць і будуць. Але яны вельмі доўгатэрміновыя. Мы рухаемся ад аднаго ледніковага перыяду да наступнага. Цяпер мы ў цёплым прамежку, ён звычайна доўжыцца каля 20 тысяч гадоў, а прыкладна 80 тысяч гадоў — халодны перыяд. Вядома, праз нейкую колькасць тысячагоддзяў мы паступова будзем уваходзіць у халодны перыяд, але гэта гіганцкі маштаб.

Цяпер паглядзім, што адбываецца кожны год і як залежыць клімат ад варыяцый акіянскіх плыняў. Ёсць такія з'явы ў Ціхім акіяне, як Эль-Ніньё і Ла-Нінья. Супрацьлеглыя фазы, якія залежаць ад цыклаў сонца. Усё гэта вельмі моцна ўплывае на тэмпературу ў канкрэтных год. У прамежкавым маштабе 50—100 гадоў галоўным фактарам будзе ўзмацненне чалавекам парніковага эфекту. Ёсць і іншыя эфекты ад чалавека, якія накладваюцца на натуральныя варыяцыі і з'яўляюцца дамінуючымі. Будзем спадзявацца, што чалавецтва з усім гэтым справіцца, а нашы далёкія нашчадкі проста забудуць пра тое, што быў такі казус у гісторыі Зямлі. Будзем спадзявацца, што мы выйдзем з сітуацыі з мінімумам страт.

Сяргей КУРКАЧ.

МЕДЫЙНАЯ ЭНЦЫКЛАПЕДЫЯ ПРА ЯНКУ МАЎРА

Выйшаў пяты, майскі, нумар навуковага і метадычнага часопіса «Роднае слова», прысвечаны класіку беларускай дзіцячай літаратуры Янку МАЎРУ (1883 — 1971). Усе 94 старонкі аўтарытэтнага ў айчыннай агульнаадукацыйнай і вышэйшай школе выдання прысвечаны жыццю і творчасці пісьменніка, на творах якога выходзіла не адно пакаленне дзяцей.

Ва ўступным слове да нумара галоўны рэдактар часопіса Наталля ШАПРАН адзначае: «... гэты нумар не толькі ўмацоўвае традыцыю часопісных альманахаў, але і вылучаецца ў іх шэрагу ўзнёслым настроем, прадчуваннем хуткай разгядкі, што вось-вось напаткае навукоўцу-вандроўніка. Чамусьці здаецца, што працуючы над грунтоўнымі артыкуламі, шаную-

ныя аўтары часам не маглі стрымаць усмешкі на вуснах. Нібы той хлопчык з апавядання пісьменніка «Шчасце», якога перапаўняла невымернае пачуццё...» І далей: «Свет Янкі Маўра найперш належыць дзецям. Вось чаму ў нашым альманаху ідзе гаворка пра гісторыю станаўлення ў Беларусі дзіцячага радыётэатра і кінематографа, разглядаецца навучанне асэнсаванаму чытанню — важнаму складніку выхавання асобы і яе сацыялізацыі, прапануюцца сучасныя формы работы з дзецьмі — інтэлектуальныя гульні, літаратурныя квэсты і інш.

А яшчэ тут іскрыцца яркімі фарбамі сведчанне жывога чытацкага водгуку на творы «дзеда Маўра» — нібыта сённяшняю дзятву і мудрае слова пісьменніка не падзяляюць дзесяцігоддзі ды неверагодныя здабыткі навукова-тэхнічнага прагрэсу. Відаць, дзі-

цячая прага да новага і аўтарская шчырасць мацнейшыя за іх...»

У «маўраўскім» нумары выступілі доктар філалагічных навук Ванда БАРОЎКА («Фенаменальнасць прыгодніцкіх аповесцяў Янкі Маўра 1920-х гг.»), кандыдат філалагічных навук Віктар ЖЫБУЛЬ («Кожны новы дом — гэта мастацкі твор...» з падзагалоўкам: «Сталіца ў жыцці і творчасці Янкі Маўра»), кандыдат філалагічных навук Марыя ШАМЯКІНА («Піянер дзіцячай фантастыкі Янка Маўр»), кандыдат філалагічных навук Ала ЖАРДЗЕЦКАЯ («Свет дзяцінства — асобная планета»; у падзагалоўку: «Наватарства Янкі Маўра ў станаўленні беларускай дзіцячай літаратуры»), кандыдат філалагічных навук Алена МІХАЛЕВІЧ («Моўны талент Янкі Маўра»), доктар філалагічных навук Вольга ЛЯШЧЫНСКАЯ «Заканмернасці фразеалогіі і выкарыстання фразеалагізмаў у мо-

ве аповесці «Палескія рабінзоны» Янкі Маўра»), іншыя дасведчаныя вучоныя, настаўнікі.

Адметную і раней не распрацаваную тэму раскрывае і літаратурнаўца Сяргей ШАПРАН у артыкуле «Пісьменнік Янка Маўр як персанаж мастакоўскіх жартаў».

«Маўраўскі» нумар «Роднага слова» багата ілюстраваны. Увогуле перыядычнае выданне па праве можна лічыць энцыклапедычным у адлюстраванні жыцця і творчасці класіка.

140-гадовы юбілей Янкі Маўра знайшоў сваё выразнае адлюстраванне на старонках многіх і многіх перыядычных выданняў краіны, у вядучых грамадска-палітычных газетах («Звязда», «СБ. Беларусь сегодня» і іншых), на тэлебачанні і радыё. Раней складалася традыцыя, што юбілей такіх яркіх асоб, якія прынеслі гонар нашай літаратуры, нашай культуры, нашай краіне, асвятляліся і ў мясцовых

рэгіянальных выданнях. Хацелася б вярнуць гэту традыцыю. А калі ўсё ж нехта будзе яе аднаўляць у розных раённых і абласных газетах, то ўжо сёння знайдзіце пяты, майскі, нумар «Роднага слова» за сёлетні год. Вас чакае мноства адкрыццяў, вы пазнаёміцеся з выдатнай кагортай маўразнаўцаў.

Мікола БЕРЛЕЖ.